

Tóth Róbert – Gyurcsik Petronella – Túróczi Imre

A vállalati pénzügyi kultúra és innováció szerepe Magyarország versenyképességének javításában

The Role of Corporate Financial Culture and Innovation in Improving Competitiveness in Hungary

ÖSSZEFOGLALÁS

A 2007–2008-ban bekövetkezett globális pénzügyi válság felszínre hozta a rendszerszintű kockázatok kezeléséből fakadó problémákat, mikrogazdasági és makrogazdasági szinten egyaránt. Ezen időszak meglehetősen nehéz próba elé állította az egyes országok teljes gazdasági rendszerét, beleértve valamennyi gazdasági szereplő helyzetét is. A válság után bekövetkezett változások megfelelő tudatosságot, pénzügyi elhatározottságot igényelnek a piaci szereplőktől, amely gondolat elvezet a megfelelő szintű pénzügyi kultúra

és az innováció szükségességéhez. Összességében elmondható, hogy a pénzügyi ismeretek szintje, az innovációs képesség hatással van mind a vállalkozások, mind az egész nemzetgazdaság stabilitására, növekedési lehetőségeire és versenyképességére, így a pénzügyi kultúra fejlesztése kiemelt nemzeti érdek.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: O11, O44, G41

Kulcsszavak: pénzügyi válság, pénzügyi kultúra, versenyképesség, vállalkozások

---

TÓTH RÓBERT doktorjelölt, SZIE GSZDI, elemző közgazdász, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (toth.robert@mkik.hu), GYURCSIK PETRONELLA doktorjelölt, SZIE GSZDI, osztályvezető, Nemzeti Adó- és Vámhivatal (gy.petronella01@gmail.com), DR. TÚRÓCZI IMRE főiskolai tanár, Debreceni Egyetem, címzetes egyetemi tanár, SZIE (turoczi.imre@t-online.hu).

SUMMARY

The 2007-2008 global financial crisis exposed the problems arising from systemic risk management, on both a micro- and a macroeconomic level. This period was particularly challenging for the entire economic systems of the individual countries, including all the participants of the economy. Post-crisis changes require appropriate awareness and financial decisiveness from market operators, and this leads to the need for an adequate level of financial culture and innovation. Overall, the level of financial literacy and the capacity for innovation have an impact on the stability, potential for growth and competitiveness of the entire national economy. Therefore, improving financial culture is a key national interest.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: O11, O44, G41

Keywords: global financial crisis, financial culture, competitiveness, companies

BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedben a gazdasági élet szereplői, a jövő vállalkozói és a gazdasági szakemberek még mindig vissza-visszatartnak a válságra, annak tartós hatásaira, és figyelembe veszik, hogy a 2007-es válság egyaránt sok változást hozott a világgazdaságban és Európában. Bod Péter Ákos (2018) könyvében a következőképpen utal erre a jelenségre: „Aztán beütött 2008 őszének válsága Európában, és különös erővel Magyarországon. Ezzel gyökeresen megváltoztatta a rá következő fiatal korosztály társadalmi kondicionáltságát: a mai egyetemi hallgatók úgy nőttek fel, hogy amióta a világ dolgairól hallanak, mindig valamilyen válságról van szó...”

De ezt erősíti Gary B. Gorton 2012-ben megjelent könyve is, aki írásában rávilágít arra, hogy a pénzügyi válság kirobbanása a közgazdász-társadalom többségét váratlanul, felkészületlenül érte. Megjegyzi továbbá, hogy „egy válság személyes átélését nem helyettesíti az, ha csak könyvekből olvasunk róla. Aki aktív résztvevője, átélője volt a krízisnek, vagy megtapasztalta annak negatív kihatásait, az másképpen fog ezután a pénzügyi válságokról gondolkozni...” (Gorton, 2012).

A 2008-as válság rávilágított arra, hogy a gazdaság szereplőinek változtatnia szükséges annak érdekében, hogy a jövőben elkerülhessünk egy hasonló méretű gazdasági recessziót. Ennek kulcsa lehet a pénzügyi magatartásban végrehajtható változás, amely az ország versenyképességének javításában is meghatározó szerepet tölt be (Lentner, 2019). Mind a bankári tevékenységben, mind a vállalkozói magatartásban, mind pedig az állami szerepvállalásban tisztázni szükséges a felelősség kérdéskörét, valamint kiemelten fontos a felelős gazdálkodás, a felelős hitelnyújtás és a pénzügyi tudatosság erősítése.

A fentiekben megfogalmazott célok, vagyis a pénzügyi magatartásban szükséges paradigmaváltás elérése érdekében kiemelt feladatnak is tekinthető, egyben tanulmányunk további céljai a következők:

– felhívni a vállalkozások figyelmét, hogy az egyre gyorsuló ütemben, turbulens módon fejlődő pénzügyi és vállalkozói környezetnek megfelelő ismeretekre, innovációvezérelt gondolkodásmódra van szükségük;

– ösztönözni a vállalkozásokat, hogy a pénzügyi eredményekre való törekvés mellett kapjon szerepet az operatív mű-

ködésben a kockázatok azonosításának és mindenkori mérséklésének, diverzifikálásának igénye;

– tudatosítani a vállalkozásokban, hogy tőkeszerkezetük optimalizálása kulcsfontosságú az eredményes működés tekintetében;

– rávilágítani arra, hogy a hiányos pénzügyi képzettség, a pénzügyi (szak)ismeretek hiánya negatívan hat a vállalkozások jövedelmezőségére, és ronthatja a hatékonyságukat is, illetve jelentősen képes gátolni a cégek növekedését, beruházási döntéseit.

Tanulmányunk további célja megfogalmazni a versenyképesség és a pénzügyi kultúra összefüggéseit, ezzel alátámasztva a pénzügyi tudatosság makrogazdaságra gyakorolt kedvező hatásait. Ezenkívül kiemelt figyelmet fordítunk az innovációra mint versenyképességi tényezőre. Itt jegyezzük meg, hogy a munkánkat a szakirodalmi, elméleti áttekintés helyett az aktualitásokra és saját véleményünkre építjük.

A VERSENYKÉPESSÉG JAVÍTÁSÁNAK FELTÉTELEI

A magyar gazdaság versenyképességének fokozása kiemelt stratégiai célkitűzés, amely mind mikrogazdasági, mind makrogazdasági szinten értelmezhető. Ezen kiemelt kormányzati célkitűzés teljesítésében meghatározó szerepet tölt be a magyar tulajdonú kis- és középvállalati szektor. Tekintettel arra, hogy a hazai kkv-szektor gazdasági teljesítményt stabilizáló, kiegyensúlyozó szereppel bír, így annak széles körű támogatása a jövő egyik legfontosabb kulcskérdésének tekinthető. Minderre tekintettel kiemelt fontosságú ezen szektor mindenkori fej-

lesztése, pénzügyi kultúrájának erősítése, a tágan értelmezett külső környezethez történő alkalmazkodásuk támogatása. Kiemelt feladat annak ösztönzése, hogy ezen gazdasági szereplők a termelési és/vagy szolgáltatásnyújtási tevékenységüket minél magasabb szinten, kimagasló minőségben végezzék, így biztosítva a magas hozzáadott érték generálását.

Napjaink gazdasági folyamataiban talán az egyik legfontosabb versenyképességi tényezőnek tekinthető, hogy egy gazdálkodó szervezetnek milyen hozzáadott érték előállítására képes egy vállalat, hiszen ezáltal nyílik lehetősége arra, hogy be tudjon lépni a hazai, illetve az uniós beszállítói – és ellátási – láncokba. A gazdasági versenyképesség további kritériumainak a gazdasági szereplők termelékenységét, hatékonyságát és pénzügyi tudatosságát tekintjük, valamint azon kompetenciájukat, hogy ezeket képesek legyenek – a kor technikai, társadalmi követelményeinek megfelelően – folyamatosan megújítani és fejleszteni.

Közismert, hogy a termelékenység alakulása sok tényező együttes függvénye, ezért annak növelése is soktényezős, komplex feladat. Ezért az egyes komponensek változása, változtatása nem elegendő, egyes elemek egyoldalú kiemelt kezelése akár kétélű fegyver is lehet, vagyis a termelékenység csak az egyes faktorok közötti kölcsönhatások figyelembevételével javítható. Jó példa erre, hogy Magyarországon az elmúlt években hiába javulnak számottevően a makrogazdaság mennyiségi mutatói (foglalkoztatás, GDP, államadósság, munkanélküliség, beruházások volumene stb.), ha ezzel párhuzamosan nincs javulás a hatékonysági, tudatossági és intézményi tényezőkben, akkor a Globális Versenyképességi Index sem

tud számottevően pozitív irányba változni.

További versenyképességi tényezőknek tekinthető a tartósan magas növekedés, amelynek feltételeként az alábbiakat fogalmazzuk meg:¹

– nyitott, a világgazdaságba szervesen beintegrálódott gazdaságok (amelyek versenyképes, hatékony, a GDP növekedéséhez határozottan hozzájáruló exporttal, magas tőkevonzó és -kihelyező képességgel, pozitív külkereskedelmi és folyó fizetési mérleggel rendelkeznek, amely pozitív fizetési mérleg képes kordában tartani az eladósodottságot);

– makrostabilitás (hosszú távon fenntartható, kiegyensúlyozott növekedés, relatíve kicsi eladósodottság és relatíve alacsony munkanélküliség);

– alacsony külső és belső eladósodás (azaz nem alakul ki az ún. ikerdeficit, amit nagyon nehéz és fájdalmas egyidejűleg kezelni);

– magas megtakarítási ráta a háztartásoknál (amely a növekedés mellett kedvezően hat az állami önfelfinanszírozásra, vagyis a stabilitásra, így csökkenti az ország kitettségét, külső sérülékenységét is);

– magas beruházási ráta (ami alapvetően a hazai forrásokon, a relatíve magas lakossági megtakarításokon alapul);

– az erőforrások piacvezérelte allokációja (az államnak határozott szerepe van a stratégiai célok kitűzésében, az ennek megfelelő szabályozórendszer kialakításában, sportnyelven szólva a futball szigorú játékszabályait a központi szabályozó alakítja ki, de a pályán már minden csapat a szabályoknak megfelelően, a legjobb tudása szerint maga futballozik, versenyez);

– rugalmas munkapiac (vagyis a bérek és a létszám függvényében meghatáro-

zott, hosszú távú egyensúlyi trendhez való visszatérés sebessége) (Pula, 2005);

– egyértelműen definiált a közjavak köre (amelyek a relatív fejlettséghez képest szociális biztonságot és fejlődési lehetőséget biztosítanak az egyének számára, akik ezáltal könnyebben azonosulnak a központi döntéshozatallal; ezen szolgáltatások garantálásában fontos a közösségi beruházások szerepe, melynek kiemelt területei: infrastruktúra, egészségügy, oktatás, kutatás-fejlesztés);

– hiteles, áttekinthető, magas szakszerűséget képviselő, olcsó kormányzás;

– optimális, versenyképes adórendszer (amely a hatékonyságra, egyszerűsége és igazságosságra törekszik, amely az adóterhelés minimalizálásával segíti a növekedést, de mindezek ellenére képes biztosítani a szükséges állami bevételeket);

– tudatos vállalati kultúra, magas pénzügyi kultúra.

A versenyképesség jelentős javítása és a jelenlegi kedvező ütemű gazdasági növekedés fenntartása érdekében azonban komoly kihívásokkal kell szembenéznie a szektornak. Ilyen a jelenlegi gazdasági és társadalmi rendszereket érintő digitális transzformáció. Mindez egészen pontosan azt jelenti, hogy azon vállalatoknak, amelyek a mostani éles versenyben megfelelő pozícióban szeretnének maradni, változtatniuk szükséges számos, a vállalkozást érintő területen (beszerzés, értékesítés, logisztikai és szállítási folyamatok, CRM-rendszerek, vállalatirányítási rendszerek stb.). Azt mondhatjuk, hogy egy részben vagy egészében új üzleti modellel kell megjelenniük, amely segíti őket a versenyhelyzetük stabilizálásában, javításában.

Mindez szorosan összefügg az innováció folyamatos igényével, ami részben a fogyasztói szokások gyors átalakulásá-

ra vezethető vissza. Az innovációs tevékenységek pedig tudatosságot, jövő- és teljesítményorientáltságot, pénzügyi és humántőke-erőforrást követelnek meg a vállalkozóktól, amelyek szintén nem kis kihívásnak tekinthetők.

A következő terület pedig éppen az előzőekre vezethető vissza: ma már látható, hogy sok esetben a növekedés gátja a megfelelő humán tőke rendelkezésre állása. Meg kell szólítani azokat a szakembereket, akik a mai kor elvárásainak megfelelő választ képesek adni. Ami pedig talán még fontosabb, az nem más, mint a munkavállalók megtartása, motiválása, fejlesztése. Ennek mindenképpen meg kell jelennie stratégiai szinten, hiszen máskülönben versenyképességi hátrányt jelent közép- és hosszú távon.

Amennyiben röviden jellemezni szeretnénk az aktuális magyar munkaerőpiacot, úgy fogalmazhatnánk: feszített munkaerőpiac jellemzi hazánkat. A legfrissebb KSH-jelentés szerint a júniusi–augusztusi időszakban a munkanélküliek átlagos létszáma 157 ezer fő, a munkanélküliségi ráta 3,4% volt, ami továbbra is rekordalacsony szintnek mondható. Az elmúlt években azt láthattuk, hogy az egyes kormányzati intézkedéseknek, a kedvező üzleti környezetnek és a világpiacon fokozatosan mérséklődött a munkanélküliségi ráta. Azonban kijelenthető, hogy a munkaerőpiac jelenlegi tartalékai már csak nehezen strukturálhatók át, ami egyben azt is jelenti, hogy a munkanélküliség lassan csökkenhet tovább. Az elmúlt időszakban egyre több elemző és cégvezető kommunikációjában hangzott el, hogy a magyar munkaerőpiac mennyiségi korlátokba ütközik, azaz számos olyan terület mutatható ki, ahol munkaerőhiány van. A másik

fontos aspektus annak megvizsgálása, milyen minőségű a még rendelkezésre álló munkaerő. Hiszen látható, hogy egyre több olyan munkahely, pozíció születik, ahol a speciális szaktudás és tapasztalat nélkülözhetetlen (tudásalapú társadalom felé haladva ez még inkább előtérbe kerül). Egyre inkább az tapasztalható, hogy a nehezen foglalkoztatható és gyakran teljesen képzetlen munkaerőréteg maradt még szabadon – ami pedig egyértelműen magával vonja az oktatás felértékelődését, amelyet állami (szakpolitikai) szinten szükséges kezelni, de természetesen mikroszinten, a vállalkozásoknak is meghatározó szerep jut mindebben.

A fentiekén túlmenően érdemes megvizsgálni azt is, hogy a fluktuáció mennyire van jelen a hazai munkaerőpiacon, és annak mértéke mennyire gyengíti a vállalkozások – a kisvállalkozások és a nagyobb cégek – működését, teljesítményét és hatékonyságát. A turbulensen változó üzleti környezetben, az egyre inkább kimutatható szakemberhiány miatt a tehetséges munkatársak megtartása a vállalati stratégia egyik központi kérdésévé vált. Egyre több munkavállaló számára fontos, hogy folyamatosan tanuljanak valami újat, ami egyben azt is jelenti, hogy a munkahelyeknek biztosítaniuk szükséges ezeket a munkavállalói elvárásokat. Vállalati beszámolók alapján megállapítható, hogy a „munkaerő-vándorlás” gondot jelent a vállalatok számára, ami arra kényszeríti a cégeket, hogy állandóan monitorozzák, miként minimalizálható a folyamat. Meglátásunk szerint a fluktuáció csökkentésének egyik lehetséges módja a különféle szakmai képzések lehetőségének biztosítása. A képzések egyrészt fejlesztik a munkavállalót, aki így hatékonyabban képes végezni a munkáját (egyben a vállalati

komplex hatékonyság is javulhat), ezáltal növekedhet a munkavállaló megbecsülése és bérezése is. A vállalati gyakorlat azt mutatja, hogy a munkavállalók akkor érzik a megbecsülést egy munkahelyen, ha a vállalat tudatosan támogatja a fejlődésüket. Álláspontunk szerint a specifikus képzések egyértelműen hozzájárulnak a vállalati kultúra erősítéséhez is, így egy tudatosan felépített humánfejlesztési stratégia rengeteg előnyt hozhat a vállalkozások számára.

A humán tőkével kapcsolatban pedig felmerül a generációváltás, utódlás kérdése is. E jelenség alapvetően a családi vállalkozásoknál okoz problémát. Ezen vállalkozások jelentős részét a rendszerváltás után alapították, így az akkori alapítók mára jórészt elérték a nyugdíjkorhatárt. A BGE Budapest LAB Vállalkozásfejlesztési Központ kutatásából kiderül, hogy az alapítók saját bevallása szerint a cégek valamivel kevesebb, mint harmadánál nincs kinek átadni sem a tulajdont, sem a vezetésként, így nyugdíjba vonulásukkal várhatóan a cég is befejezi működését (Heidrich, 2018). De az utód(ok) megléte ellenére sem biztosított a sikeres tulajdonos-, menedzsmentváltás, a családi vállalatok kétharmada nem éli túl a generációváltást (Konczosné-Kézai, 2018). Ez pedig nemzetgazdasági szempontból is súlyos következményekkel járhat. Kardinalis kérdés, amely meghatározza hazánk jövőbeni vállalati szerkezetét, teljesítőképességét. Látni kell, hogy a tudatosság, a megfelelő utód kiválasztása, a tapasztalatok és a vállalatspecifikus ismeretek átadása nagymértékben képes befolyásolni a jelenlegi vállalkozások jövőbeni teljesítményét. Minderre tekintettel, ezen kérdés célzott és irányított kezelése, menedzselése is létfontosságú. Ugyanakkor, ahol nem

megoldható a családon belüli utódlás, ott racionális döntés lehet a cégeladás. Ebben az esetben pedig finanszírozási forrást jelenthet az MFB Generációváltási Tőkeprogramja, amelynek célja, hogy a forráskiegészítő tőkeprogram révén segítse a cégfelvásárlások finanszírozását, és erősítse a hazai kkv-szektor M&A-aktivitását.²

Nemzetközi tapasztalatok alapján kijelenthető, hogy azok a vállalkozások (és nemzetgazdaságok), amelyek globális értékláncokba integrálódnak, és exportpiacra is termelnek, szolgáltatnak, sokkal versenyképesebbek, eredményesebbek, pénzügyileg stabilabbak. A hazai piac meglehetősen szűk, így a magyar vállalkozók alapvető igényei között meg kell hogy jelenjen az aktív exporttevékenység. Ezt pedig támogatni, ösztönözni szükséges, hiszen az exportpiacon megjelenő vállalkozások valószínűleg magasabb hozzáadott értéket állítanak elő, ami egyben együtt jár a magasabban képzett szakemberek alkalmazásával, tehát a tudással. A tudás pedig szintén versenyképességi tényező, és cél kell hogy legyen, hogy Magyarország is rövid időn belül tudásra és innovációra épülő gazdasággá váljon.

Meglátásunk szerint a hazai cégeknek szemléletváltásra van szükségük annak érdekében, hogy megtalálják a külföldi piacokban még kiaknázatlan lehetőségeket. Rengeteg kiváló, évek óta prosperáló, magyar tulajdonban lévő vállalkozás van a piacon, amelyek motiváció és ösztönzés hiányában eddig nem eszközöltek lépéseket a külföldi piacok felé. Azt gondoljuk, hogy a stabil gazdaságpolitika, az egyre inkább vállalkozóbarát üzleti környezet, a célzott kormányzati intézkedések a jövőben kellő ösztönzést adnak a hazai cégeknek az exportpiaci terjeszkedésre.

Kiemelendő továbbá, hogy napjainkban egy digitális transzformáció zajlik az üzleti világban is, így a vállalkozók egy része ma még keresi azokat az eszközöket, amelyekkel meg tud felelni a 21. század kihívásainak. Úgy gondoljuk, hogy innovációval, aktív stratégiával, magas hozzáadott értékkel és kiváló tudással a hazai cégek a jövőben jelentős növekedést realizálhatnak nemzetközi szinten.

Közismert tény, hogy azon vállalkozások, amelyek a hazai piacon túl a nemzetközi gazdasági folyamatoknak is aktív részesei, eredményesebben, hatékonyabban képesek folytatni működési tevékenységüket. Ahhoz azonban, hogy egy vállalat beszállítói pozícióba kerüljön, és esetlegesen az exportpiacon is megjelenjen, hatékonyan, jövedelmezőnek, értékteremtőnek és tanulásra képesnek is kell lennie egyszerre. Mindezen felül a termelékenység növeléséhez (Vakhal–Palócz, 2018) és gazdasági helyzetük optimalizálásához a mai kornak megfelelő technológia rendelkezésre állása szükséges, illetve elengedhetetlen, hogy legyenek olyan proaktív, a mai környezet kihívásaira nyitott cégvezetők, akik ezeket a technológiákat, innovatív megoldásokat hatékonyan tudják integrálni mindennapi tevékenységükbe.

Az exporttevékenységgel összefüggésben világítunk rá az árfolyam kérdésére, mely nem hagyható figyelmen kívül. Gyakran ismételt érv a nemzeti valuta folyamatos gyengülése kapcsán, hogy mindez előnyös a gazdaság számára, tekintve, hogy ösztönzi az exportot, munkahelyeket teremt, így hozzájárul a növekedéshez, összességében pedig javítja versenyképességünket. Napjainkban pedig éppen ez a tendencia figyelhető meg, vagyis a forint árfolyamának gyengülése. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy

mindez elsősorban Magyarországtól független nemzetközi gazdasági folyamatokra vezethető vissza (Brexit, a kereskedelmi háború, az Európai Központi Bank új gazdaságélénkítő programja, a lassuló német ipari növekedés vagy éppen a német autóipar kedvezőtlen helyzete; de olyan további nemzetközi folyamatok is hatással lehetnek, mint a világgazdaság bővülésének lassulása, az új Európai Parlament és az Európai Bizottság felállása, az új uniós költségvetési ciklus, az amerikai elnökválasztás, az euróövezetben tapasztalt gazdasági gyengélkedések, az olajpiaci helyzet stb.). Itt szeretnénk rávilágítani két dologra: egyrészt az export tekintetében érdemes mindig megvizsgálni azt is, hogy az exportált terméknek mekkora az importigénye (hiszen a gyenge árfolyam drágítja az importot), tekintve, hogy az a végső eredményre jelentős hatást gyakorol. Másrészt tudatosítani kell a vállalkozásokat a tekintetben, hogy az exporttevékenység során ne az árfolyam legyen az elsődleges motivációs tényező. Sokkal inkább arra kellene ösztönözni őket, hogy folyamatosan legyen olyan termékük és/vagy szolgáltatásuk, amelyekre – függetlenül az éppen aktuális árfolyamtól – nemzetközi szinten igény van.

A vállalatok versenyképességére hatással van a pénzügyi és vállalkozói kultúra is, így fejlesztése kiemelkedő fontosságú napjainkban, hiszen a gazdaság szereplői kizárólag megfelelő minőségű és mennyiségű információ birtokában képesek felelős döntéseket hozni. Végső célként megfogalmazható, hogy a magyar üzleti szféra pénzügyi tudatosságának szintje rövid időn belül nemzetközi összehasonlításban az élmezőnybe kerüljön.

További korlátozó tényezőnek a hazai kkv-szektor alacsony termelékenysége te-

kinthető. Fontos rávilágítani arra, hogy mindez jelentős növekedési tartalékként értelmezhető a magyar gazdaságban. Nézzük meg részletesebben, miért is fontos a szektor produktivitása. Annak ellenére, hogy ez a szektor adja a teljes foglalkoztatás mintegy 73 százalékát, a GDP-nek csupán az 50 százalékát állítja elő, és az exportból csak 20 százalékban részesülnek a hazai kkv-k. Megjegyezzük továbbá, hogy az átlagos magyar kis- és közepes vállalkozások termelékenysége egyharmada a nagyvállalatokénak. Hazánkban a nagy méretű, multinacionális cégek termelékenysége több mint másfélszerese a hazai átlagnak, miközben a számarányában meghatározó, 9 főnél kisebb, szinte teljes mértékben magyar tulajdonú kisvállalkozások termelékenysége a hazai átlag fele, az egyfős mikroállalkozásoké pedig ennél is kisebb. Mindezt tekintve, a hazai és a külföldi vállalkozások vonatkozásában a termelékenységi különbség többszörös (3-4-szeres) is lehet. Megjegyezzük, hogy Európában nálunk az egyik legnagyobb a termelékenységi szakadék a nagyvállalatok és a kkv-k között. A kkv-k termelékenységi problémáit szemléltetik az alábbi összehasonlító adatok: a kkv-k számaránya és az ott foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottn belül nagyjából azonos az Európai Unióban és hazánkban. Ám uniós átlagban a kkv-k a hozzáadott érték 56%-át termelik, míg nálunk a GDP mintegy 40%-át. Az EU-ban a nettó árbevétel 56%-a, nálunk 42%-a származik a kkv-szektorból. Az Európai Unióban az összexport több mint 50%-a, Magyarországon alig több, mint 20%-a, az innovációk kevesebb mint 10%-a kötődik hozzájuk. Az EU-ban a beruházások valamivel több, mint 40%-a, nálunk 30%-a kapcsolódik hozzájuk. A fentiekben túl so-

katmondó az is, hogy a magyar kkv-k átlagos hozzáadott értéke nem éri el az uniós átlag felét. Egy német mikroállalkozás termelékenysége legalább a négyszerese egy hasonló hazainak. A V4-ekkel való összehasonlításban is sereghajtók vagyunk, a hazai kkv-k termelékenysége több mint 10%-kal alacsonyabb, mint a V4-es társaiké.

Mindez azt jelzi, hogy ezen a területen számos beavatkozási cselekvésre lenne szükség. Ezt igazolja többek között, hogy a Magyar Nemzeti Bank versenyképességi programjának is egyik fontos részét képezi a kkv-szektor termelékenységének javítása. Az MNB tanulmánya szerint évi 6 százalékos növekedéssel 2030-ra kétszeresre csökkenthető a mostani különbség a kkv-k és a nagyvállalatok termelékenysége között. A termelékenység javítása többek között a technológiai készség és képesség javításával, az innovációs tevékenység fokozásával, valamint a humán tőke képzettségének javításával érhető el. Ezen a területen mihamarabbi lépések eszközölésére lenne szükség, tekintve, hogy amennyiben a szektor termelékenysége elérné a régió átlagát, és így közelebb kerülne a nagyvállalatokéhoz, akkor mindez 3-5 százalékkal növelné a magyar bruttó hazai terméket (az MNB számítási alapján).

Érdemes rávilágítani egy további tényezőre, ami szintén összefüggésben áll a termelékenységgel. A magyar gazdaság növekedését, a vállalkozások prosperitását a rendelkezésre álló munkaerő is jelentősen befolyásolja (lásd fentebb). Ma már egyértelmű, hogy mindezt nem az alacsony bérekkel lehet elérni, sőt éppen ellenkezőleg: az sok esetben már a termelékenység gátját is jelenti (a bérnyomás miatti fluktuációt tekintve).

A PÉNZÜGYI KULTÚRA FEJLESZTÉSÉNEK CÉLJAI

A pénzügyi kultúra folyamatos fejlesztése egyre gyakrabban megfogalmazott célkitűzés a nemzetgazdaságokban, így hazánkban is, ahol a 2017-ben meghirdetett „Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája” konkrét célokat, hozzájuk kapcsolódó cselekvési terveket fogalmaz meg, és szervezeti keretet ad a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztéséhez, hiszen a pénzügyi kultúra szintje, annak minősége valamennyi gazdasági szereplő közös érdeke (Tebeli, 2018). Az elmúlt néhány évben számos nemzetközi tudományos tanulmány alátámasztotta, hogy a pénzügyi kultúra minőségének javítása nemcsak a háztartások és a vállalkozások, hanem az állam érdeke is, hiszen azok a nemzetgazdaságok, amelyek magasabb szintű pénzügyi kultúrával rendelkeznek, többnyire versenyképebb – így a nemzetközi versenyképességi listákon is előnyösebb – pozícióban helyezkednek el (Tóth et al., 2018). Érdemes továbbá rávilágítani arra is, hogy a magasabb szintű pénzügyi kultúrával rendelkező háztartások és gazdálkodó szervezetek nagyobb valószínűséggel kerülnek el azokat a pénzügyi döntéseket, amelyek hátrányosak számukra, és hoznak inkább olyan gazdasági – és pénzügyi – döntéseket, amelyek pozitív hatást gyakorolnak a vállalkozás működésének egészére. Mindez pedig áttételesen hozzájárul az adott ország pénzügyi rendszerének stabilitásához, valamint az államháztartás bevételeinek növeléséhez a pénzügyi kultúra részének tekinthető adótudatosság erősítése révén (Sinkáné, 2018). A fentiekből látható, hogy a magánszemélyek pénzügyi tudatosságát

nem lehet elválasztani a cégvezetők tudatosságától, azokat érdemes együtt vizsgálni. Összességében tehát kijelenthető, hogy Magyarország stabil, fenntartható gazdasági növekedéséhez, versenyképességének fokozásához pénzügyileg tudatos, széles körű és a mai kornak megfelelő ismeretekkel rendelkező lakosságra és vállalatokra van szükség.

Ennek elérése érdekében tehát egy pénzügyileg tudatos vállalkozói kör kinevelésére van szükség, amely lehetőséget teremthet arra, hogy makrogazdasági, nemzetgazdasági szinten is stabil működés legyen jellemző a hazai gazdaságra. Ennek okán kiemelten fontosnak tartjuk a következőket:

– A vállalatoknak tudatos tervezésre lenne szükségük, olyan pénzügyi stratégiák kialakítására, amelyek teljeskörűen szolgálják a vállalati stabilitást, a teljesítmény fokozását. A jelenlegi globalizált világ gazdaságban a gazdálkodó szervezeteknek egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetniük azoknak a vezetési rendszereknek az alkalmazására, amelyek elsősorban pénzügyi döntéstámogató információkat tartalmaznak, ezzel segítve a menedzsment tervezési, stratégiaalkotási, befektetésstruktúra-kialakítási munkáját.

– Közismert tény, hogy a vállalati növekedésben meghatározó szerepet játszanak a külső pénzügyi források, a pénzügyi hitelek. Ezeket a jövőben is igénybe kell venniük a vállalkozásoknak, de sokkal óvatosabban, körültekintőbben és – a kulcsszó – tudatosabban.

– Körülöttünk a világ társadalmi és gazdasági rendszerei turbulensen változnak, gondoljunk csak az ipar 4.0 eszköztárára (digitalizáció, robotizáció, mesterséges intelligencia). Egy olyan innovatív ökoszisztéma kialakulásának lehetünk

szemtanúi, amelyek változtatást igényelnek a vállalati szereplők részéről is. Tudatosan alkalmazni, integrálni szükséges azon innovatív megoldásokat, amelyek jelentősen javíthatják a hazai vállalatok hatékonyságát és eredményességét. Az innovatív megoldások szintén kimagasló jelentőséggel bírnak.

– A fenti gondolatok is előrevetítik azt, hogy a vállalkozásoknak különösen jelentős energiát szükséges fordítaniuk az egyik legfontosabb erőforrásra, azaz a humán tőkére. A humántőke-beruházás, a folyamatos képzés, szakmai megújulás szintén védekező mechanizmusként szolgálhat minden vállalkozás életében. De nem csupán védekező mechanizmusként, hanem kiemelt fontosságú versenyképességi tényezőként is értelmezhető mindez. Ma már egyértelmű, hogy amely szervezet növekedni akar, ott a tudás az egyik legfontosabb tényező.

– Végül pedig érdemes megjegyezni a vállalati kultúra jelentőségét, amelyet a vállalatok saját maguk tudnak kialakítani. Ez az, ami erősíti a vállalatok alkalmazottainak összetartozás-érzését, ami pedig lehetőséget teremt arra, hogy szoros együttműködésben legyenek képesek reagálni az esetlegesen bekövetkező, nem várt eseményekre.

Az előzőekből is látható, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztése kiemelkedő feladat napjainkban, hiszen a gazdaság szereplői kizárólag megfelelő minőségű és mennyiségű információk birtokában képesek felelős döntéseket hozni. Ilyen többek között a vállalkozások tőkeszerkezetére vonatkozó döntés, amely az eredményes, gazdaságos, hatékony működésen felül a stabilitás, likviditás, jövedelmezőség és a vállalati versenyképesség egyik zálogának tekinthető. Éppen ezért,

valamint egy esetleges recesszió esetén a gyors reagálás és hatékony kilábalás érdekében, formális vagy informális módon, illetve különböző mélységben, de minden vállalkozásnak előretekintőnek kell lennie a pénzügyei tekintetében (is), és tudatosan kell tervezni pénzügyeit, azon belül tőkeszerkezetét. E gondolatmenetet támasztja alá Szóka (2008), aki úgy fogalmaz, hogy a pénzügyek hatékony menedzselése ma már minden vállalkozás számára létszükséglet, hiszen a likviditás megfelelő szabályozása, a helyes befektetési és finanszírozási döntések meghozatala révén erősödhet a vállalkozás vagyoni, jövedelmezőségi és piaci helyzete, biztosítható a vállalkozás eredményes működése és hosszú távú fennmaradása. A rossz finanszírozási döntések súlyos – akár végzetes – következményekkel is járhatnak. Ahhoz viszont, hogy megfelelő pénzügyi, finanszírozási, azon belül tőkeszerkezetre vonatkozó terveket tudjanak készíteni a vállalkozások, magas szintű pénzügyi kultúrával kell rendelkezniük, tekintettel arra, hogy a finanszírozási szerkezet kialakítása, a források arányának meghatározása az egyik legnehezebb szakmai kérdésnek tekinthető (Gyulai, 2013). Értjük ez alatt azt, hogy a forrásigény meghatározása után számos tényező (mint például a finanszírozandó projekt/beruházás típusa, hitelkamatok, kockázat, vállalatméret, vállalati életciklus, gazdasági környezet) együttes figyelembevételével kell kiválasztani azt a forrást, illetve meghatározni a forrásoknak azt az arányát, amely a leginkább megfelelő a vállalkozás számára, mindezt összehangolva a vállalat általános stratégiájával, tekintettel arra, hogy az operatív döntések egyúttal a stratégia megvalósítását, szükség szerint továbbfejlesztését,

módosítását is jelentik (Sinkovics, 2010). További nehezítő tényező, hogy valamennyi megvalósítandó cél esetében más és más arány tekinthető optimálisnak, és ez az optimális arány a külső, gazdasági-jogi környezet változásával is folyamatosan változik. Tehát a pénzügyi tervezés meglehetősen összetett művelet, hiszen a tulajdonosoknak valamennyi gazdasági jellegű döntésük hatásait mérlegelni kell azzal a céllal, hogy a források biztosításával és hatékony elosztásával a vállalkozás pénzügyi helyzetét kedvező irányba befolyásolják (Túróczy, 2014; Katits, 2002). Továbbá a pénzügyi, gazdálkodási döntések megalapozottsága (szakmai formális tudás) növeli az innovativitás esélyét (Győri–Czakó, 2019).

AZ INNOVÁCIÓ MINT A VERSENYKÉPESSÉG ÉS A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS TÉNYEZŐJE

Magyarország fenntartható fejlődése szempontjából, a fentiekén túl, különösen fontos, hogy a jelenlegi termelésalapú gazdaság fokozatosan tudásra és innovációra épülő gazdasággá váljon. Ezt támasztja alá az Európai Unió újra napirendre tűzött lisszaboni stratégiája, amely az oktatást, a kutatást és az innovációt magában foglaló „tudásháromszöget” az európai versenyképesség egyik alappilléreként határozza meg (Zéman, 2019).

Miért van szükség innovációra? A jelenlegi digitális transzformáció és technológiaváltás jelentette kihívásra az innováció a válasz. A Magyar Nemzeti Bank a versenyképességi programjában külön kiemelte, hogy a kutatás-fejlesztés és innováció erősítése elősegítheti a mennyiségvezérelt magyar gazdaság átállását a tudás- és technológiaalapú modellre (MNB, 2019). Látható, hogy

azok az országok a legversenyképesebbek, amelyek tudással, innovációval, magas hozzáadott értékkel rendelkeznek. A 21. század a gyors változások korának tekinthető. Ilyen környezetben azok a vállalkozások lehetnek sikeresek, amelyek képesek arra, hogy előre gondolkodjanak, aktív stratégiát alkossanak, rugalmasak, agilisak és nyitottak legyenek. Tehát kiemelt figyelmet kell fordítani az innováció gyorsítására a teljes értéklánc mentén. Ehhez azonban az kell, hogy a hazai vállalkozások minél több helyen legyenek képesek becsatlakozni a globális értékláncokba. Magyarországon folyamatosan erősödik a külföldi nagyvállalatok kutatás-fejlesztési tevékenysége, amely lehetőséget biztosíthat arra, hogy ezek a nagyvállalatok pozitív hatást gyakoroljanak a hazai kkv-kra.

Mit jelent ez a humán tőke szempontjából? Magasan képzett szakemberekre van szükség, ami együtt jár a magasabb bérekkel. Az innováció magával hozza a tudásfejlesztést és a bérek emelkedését – ezek pedig szükségesek a teljes nemzetgazdaság versenyképességének javulásához. Az innováció tehát együtt mozog a tudásberuházással. Különösen fontos a felnőttképzés és szakképzés erősítése, hiszen anélkül akármennyit is fordítunk a technológiákra, digitalizációra és robotizációra, innovációkra, a beruházások hatékonysága alacsony szintű marad. De az egyik legfontosabb feladat mégis a tudásalapú gazdaságra való átállás. „A várható radikális technikai, technológiai fordulathoz megalapozott, széles körű, az egész társadalmat átfogó tudásra van szükség. Az okoseszközök és innovatív megoldások csak okos, felkészült társadalmakban működnek és működtethetők. Aki kimarad a felkészülésből, az lemarad a fejlődésben.

A közeljövő meghatározó feladata lesz a minőségi tudás előállítás és megfelelő menedzselése, melynek színterei nyilvánvalóan csak az egyetemek lehetnek. Ez esetben a konkrét pénzügyi ismeretek bővítése, az állam vagy a pénzügyi intézetek által támogatott oktatási formák, ismeretterjesztő anyagok lehetséges eszközt jelenthetnek a helyzet javítására” (Zéman, 2019).

De mit kell tenni ehhez? Kiemelten kell támogatni a magyar kisvállalkozások saját fejlesztéseit, törekvéseit, elképzeléseit. A külföldi tulajdonú cégek aránya meglehetősen magas a hazai gazdasági szerkezetben, ami kiszolgáltatottságot okoz, hiszen ezek üzleti célja a minél nagyobb profit megszerzése, tehát ezek a cégek nem fejlesztési céllal települnek hozzánk. Ezért leginkább a hazai kkv-szektorból lenne várható az innováció. Milyen támogató környezet szükséges ehhez? Válaszként azt mondhatjuk, hogy a nyitott innováció, aminek lényege, hogy az egyes intézmények, szervezetek nem önállóan, saját erőforrásaikra támaszkodva végzik innovációs tevékenységüket, hanem a pénzügyi és humán erőforrások lehető leghatékonyabb hasznosítása érdekében együttműködnek egymással. Ehhez pedig az szükséges, hogy az üzleti szféra és az egyetem között hatékony együttműködés alakuljon ki.

Magyarország GDP-termelő képessége szempontjából érdemes megvizsgálni a kkv-szektor hozzáadottérték-termelő képességét, amely viszonylag gyengének mondható. Ez az érték 50-55% körül mozog, miközben Ausztriában 60 százaléknál felett van. Amennyiben megerősítjük a kkv-szektor pl. innováció révén, azzal fokozható a GDP-termelő képességük is. Az innováció pedig hozzájárul a ter-

melékenység, hatékonyság és versenyképesség javításához is. Az innovációs teljesítmény gyengesége hatással van a versenyképességre is. De milyen innovációra van szükség? Hangsúlyozni szükséges, hogy nemcsak termék- és technológiai, hanem szervezési, marketing- és vezetési innováció is szükséges, tekintve, hogy folyamatosan jelennek meg az új üzleti modellek.

A nagy versenyképességi kutatások részletesen és folyamatosan elemzik ezeket a területeket, a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, WEF) 2019. október elején tette közzé legfrissebb elemzését. Az elemzésből kiderül, hogy hazánk egy helyet javított, és így a 28 tagú Európai Unióból a 24. helyen áll, a globális listán pedig a 47. lett. A hazai adatokat tekintve megállapítható, hogy a makrogazdaság kitűnően teljesít, így az infláció, az államadósság mértéke és a munkaerő-kihasználtság is kitűnőnek tekinthető (Schwab, 2019).

Természetesen vannak gyenge pontok is, amelyek fejlesztésre szorulnak a jövőben. Ezek közül az egyik terület pontosan a kutatás-fejlesztési mutatók, amelyek tekintetében problémaként értelmezhető, hogy a hazai K+F+I-eredményeket nem sikerült átültetni a gyakorlatba. Megjegyezzük továbbá az oktatás jelentőségét, amely szorosan összefügg a versenyképességi helyzetünk javításával: a magas színvonalú, topmodern technológiák tömeges meghonosításához versenyképes vállalkozásokra és magas tudásszintre van szükség.

Meggyőződésünk, hogy a vállalatok versenyképességi helyzetének drasztikus javításával Magyarország folytathatja azon növekedési és stabilizációs trendjét, amely már évek óta jellemzi hazánkat.

JEGYZETEK

- ¹ Dr. Findrik Mária egyetemi magántanár véleménye alapján, kiegészítve.
- ² www.mfb.hu/vallalkozasok/mukodo/tokebefektetesek/mfb-generaciovaltasi-tokeprogram-t121-p121.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bod Péter Ákos (2018): *Magyar gazdaságpolitika – tűzközletről*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gorton, Gary B. (2012): *Misunderstanding Financial Crises. Why We Don't See Them Coming*. Oxford University Press, New York.
- Győri Ágnes – Czákó Ágnes (2019): Innováció és pénzügyi-gazdálkodói kultúra: Az innovációs aktivitás egyes magyarázó tényezői a kkv-szektorban. *Szociológiai Szemle*, 29. évf., 1. sz., 85–116.
- Gyulai László (2013): *Kis- és középvállalkozások üzletfinanszírozása*. Saldo Kiadó, Budapest.
- Heidrich Balázs (2018): Generációváltás – Nem csak papíron kell lejátszani. *Világgazdaság*, www.vg.hu/velemeney/elemzes/generaciovaltasi-nem-csak-papiron-kell-lejatszani-2-1226494/.
- Katits Etelka (2002): *Pénzügyi döntések a vállalat életciklusában*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest.
- Konczosné Szombathelyi Márta – Kézai Petra (2018): Családi vállalkozások – generációk és dilemmák. *Prosperitas*, 5. évf., 3. sz., 48–76, http://dx.doi.org/10.31570/Prosp_2018_03_3.
- Kovács Levente (2015): *A pénzügyi kultúra kutatása és aktuális feladataink*. Bankszövetség, www.bankszovetseg.hu/Public/gep/2015/Kovacs-Levente-79-88.pdf.
- Lentner Csaba (2019): *A magyar állampénzügyek fejlődéstörténete a dualizmus korától napjainkig*. L'Harmattan, Budapest.
- Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Közgazdasági Igazgatóság belső tanulmányai.
- MKIK (2019): *Gazdasági tájékoztató harmadik negyedév*. Magyar Kereskedelmi Kamara, szeptember 25.
- MNB (2019): *Versenyképességi program 330 pontban*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, www.mnb.hu/letoltes/versenykepességi-program.pdf.
- Pula Gábor (2005): Az euró bevezetésével járó strukturális politikai kihívások: munkapiac. *MNB-tanulmányok*, 41., Budapest.
- Schwab, Klaus (ed.) (2019): *The Global Competitiveness Report 2019*. World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
- Sinkáné Csendes Ágnes (2018): Hogyan javítsunk az adómorálon? *SZAKma*, 60. évf., 3. sz., 14–15.
- Sinkovics Alfréd (2010): *Vállalati pénzügyi tervezés*. CompLex Kiadó, Budapest.
- Szóka Károly (2008): Kis- és középvállalkozások előremutató pénzügyi tervezési lehetőségei. In: *III. Kheops Tudományos Konferencia tanulmánykötet*, http://spek.hu/anyagok/Dr_Szoka_Karoly_Kheops_cikk.pdf.
- Tebeli Izabella (2018): A pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó stratégia. *SZAKma*, 60. évf., 3. sz., 6–8.
- Tóth Róbert – Túróczi Imre – Gyurcsik Petronella (2018): A pénzügyi kultúra értelmezése a hazai mezőgazdasági vállalkozások vonatkozásában I. *A Falu*, 33. évf., 1. sz., 77–85.
- Túróczi Imre (2014): A pénzügyi és vezetői számviteli módszerek alkalmazhatósága a vállalatértékelés gyakorlatában. *Economica*, 7. évf., 1. sz., 134–139.
- Vakhal Péter – Palócz Éva (2018): Fél pohár víz, avagy hogyan értelmezhető a magyar versenyképesség az objektív és szubjektív mutatók szerint. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Ríport 2018*. Tárki Zrt., 217–232.
- Zéman Zoltán (2019): A gazdaságtudomány magyarországi helyzete és kapcsolódási pontjai a gazdasági fejlesztésekkel. *Polgári Szemle*, 15. évf., 1–3. sz., 298–305, <https://doi.org/10.24307/psz.2019.0919>.